

PRZESTĘPCZOŚĆ NIELETNICH – ROZWIĄZANIA STOSOWANE W HOLANDII

Przestępczość nieletnich - rozwiązania stosowane w Holandii

W ostatnich latach całkowicie zmieniło się podejście instytucji rządowych do problemu przestępczości nieletnich. Zdecydowano o odejściu od systemu karnego i programów zapobiegania opartych na zamkniętych czy też pół-zamkniętych ośrodkach, gdzie nieletni są umieszczani w celu odseparowania od swoich rówieśników, swojego otoczenia rodzinnego czy też ogólnie od reszty społeczeństwa. Obecnie Ministerstwo Sprawiedliwości Królestwa Holandii kładzie nacisk na programy, które są nastawione na pracę w ramach rodziny we współpracy ze wszystkimi jej członkami. Jak pokazują badania zrealizowane przez ministerstwo, jest to sposób o wiele bardziej skuteczny, zwłaszcza gdy analizuje się wskaźniki recydywy wśród nieletnich sprawców. Narzędziami, po które najczęściej i najchętniej się sięga w Holandii są: Multisystemic Therapy MST (Terapia Multisystemiczna) oraz Functional Family Therapy FFT (Terapia Funkcjonalnej Rodziny).

Multisystemic Therapy MST

Multisystemic Therapy jest to intensywny program oparty na więzach rodzinnych oraz społecznościowych, zaprojektowany w celu wywołania pozytywnych zmian u dzieci i młodzieży funkcjonujących w różnych środowiskach (dom, szkoła, społeczność, grupy rówieśnicze), które pozwolą na poprawę ich przestępczych oraz aspołecznych zachowań. W szczególności chodzi o tę grupę nieletnich, która zagrożona jest umieszczeniem w różnego rodzaju zamkniętych ośrodkach typu korekcyjnego, poprawczego lub karnego. Cały program MST opiera się na założeniu, że rodzice lub opiekunowie prawni mają największy wpływ na zmianę zachowania dzieci i młodzieży. Do głównych celów MST zalicza się:

- Wykształcenie w rodzicach zdolności radzenia sobie z trudnościami dotyczącymi zachowania ich dzieci.
- Zredukowanie skali przestępczości nieletnich.
- Zredukowanie różnego rodzaju zjawisk patologicznych lub aspołecznych (takich jak na przykład spożywanie alkoholu, narkotyków lub innych środków psychoaktywnych).

Dodatkowo, osiągnięcie tych celów poprzez MST ma się przysłużyć oszczędnościom finansowym osiągniętym dzięki zmniejszeniu liczby nieletnich umieszczanych w zakładach karnych, zakładach poprawczych lub wszelkiego rodzaju ośrodkach korekcyjnych zakładających pełne zakwaterowanie, wyżywienie i innego rodzaju koszty związane z pobytem nieletniego w placówce. Początkowo MST był tworzony z myślą o stosowaniu go w odniesieniu do agresywnych nieletnich lub odznaczających się poważnym aspołecznym zachowaniem, nieletnich recydywistów, bądź uzależnionych od psychoaktywnych substancji. Obecnie zaczął być także wykorzystywany także przy nagłych wypadkach psychiatrycznych takich jak próby samobójcze, psychozy czy też samookaleczenia. Jak na razie efekty są obiecujące i wskazują, że MST (oczywiście w zmodyfikowanej formie) jest skuteczną alternatywą dla hospitalizacji.

Programy MST zwykle są realizowane przez wyspecjalizowane ośrodki interwencji psychologicznej, centra pomocy społecznej, ośrodki zdrowia itp. Miejsca te muszą być bardziej nastawione na podejście rehabilitacyjne niż karne. Zaangażowany personel bardzo ściśle współpracuje z takimi podmiotami jak prokuratura, kuratorzy sądowi, sądy rodzinne czy policja. Do każdego nieletniego zakwalifikowanego do programu przypisany jest terapeuta, który projektuje indywidualizowany plan interwencji w zgodzie z dziewięcioma zasadami MST, przez to wychodząc naprzeciw

określonym potrzebom konkretnego nieletniego, które są dostosowane do diagnozy i określonego środowiska w którym nieletni funkcjonuje.

MST jest programem ograniczonym w czasie (od 4 do 6 miesięcy) i mającym bardzo intensywny charakter. Spotkania terapeutyczne na których opiera się program odbywają się w domu nieletniego lub w innych miejscach takich jak szkoła czy różnego rodzaju centra opieki społecznej – tam gdzie rodzina czuje się najwygodniej i najswobodniej.

MST wyróżnia się takimi elementami jak dostępność personelu zaangażowanego w projekt – w szczególnych wypadkach nawet 24 godziny siedem dni w tygodniu. Grafik zajęć jest elastyczny, dostosowany do planów i zobowiązań rodziny a terapeuci są dyspozycyjni także w czasie weekendów czy świąt. Dodatkowo odbywają się one we wskazanym przez członków rodziny miejscu. Łatwy dostęp do świadczonych usług ma na celu wytworzenie atmosfery zaufania między terapeutą a rodziną, ma pomóc w zapobieganiu przemocy, zwiększyć szanse na to, że terapia będzie kontynuowana oraz ułatwić rodzinie utrwalenie zmian w postawach i zachowaniu. Intensywność programu polega także na tym, iż terapeuci prowadzą niewiele przypadków a ich kontakty z rodziną są częste – co najmniej kilkakrotne w czasie tygodnia, a nawet w razie potrzeby codzienne. Terapia w swoim założeniu ma być w jak największym stopniu zindywidualizowana. MST łączy w sobie wiele różnorodnych metod terapeutycznych. Przy ich wyborze pozostawia się wiele swobody prowadzącemu terapeutcie jednak każdy z elementów musi być podporządkowany 9 głównym zasadom wymienionym poniżej:

- Kluczowe przy realizacji MST jest zrozumienie relacji i zależności pomiędzy zidentyfikowanymi problemami a szerszym, systemowym kontekstem. Podczas pierwszych wizyt terapeuci oraz rodzina zaczynają od oszacowania swoich zdolności, potrzeb, mocnych i słabych punktów, wsparcia otrzymanego zewnątrz, relacji z poszczególnymi społecznościami takimi jak dalsza rodzina, przyjaciele, nauczyciele, koledzy z pracy rodziców, sąsiedzi itp. Rodzina wspólnie z terapeutą identyfikuje punkty zapalne, napięcia i problemy oraz porządkuje je pod względem ważności, które w pierwszej kolejności należy rozwiązać.
- Interwencje terapeutyczne w ramach MST opierają się w większości na silnych punktach rodziny jako podstawy do zmian. Stosowanie się do tej zasady pomaga przy likwidowaniu negatywnych emocji i wzajemnej wrogości pomiędzy członkami rodziny, budowaniu pozytywnych oczekiwań i nadziei. Podejście nastawione na zidentyfikowanie cech które wskazują na siłę, potencjał rodziny ma przede wszystkim obniżyć poziom frustracji, która narastała wśród jej członków. Terapeuta zachęca do pozytywnego myślenia, używa pozytywnego języka, uczy okazywania pozytywnych uczuć i emocji, oraz powstrzymywania się od negatywnych przekonań i myśli. Na każdym etapie analizuje się co było wykonane dobrze, a postępy są nagradzane.
- Terapia jest nastawiona na promowanie odpowiedzialnego zachowania członków rodziny. Terapeuta pomaga rodzicom zbudować odpowiedzialny wzorzec zachowań w różnych dziedzinach. Wyznaczane są obowiązki rodziców takie jak zapewnianie wsparcia dzieciom, okazywanie miłości i zainteresowania, zaspokajanie podstawowych potrzeb bytowych, udzielanie porad dzieciom oraz utrzymywanie dyscypliny. Do podstawowych obowiązków dziecka należy dostosowywanie się do zasad domowych, chodzenie do szkoły angażowanie się w naukę, pomoc przy pracach domowych itp. Wiele miejsca terapeuta poświęca wykształtowaniu u rodziców odpowiedzialnego i zdyscyplinowanego modelu rodzicielstwa. Zasada ta została potwierdzona licznymi badaniami naukowymi. Okazało się bowiem, że gdy rodzice zwiększają czas poświęcony dzieciom oraz liczbę swoich obowiązków względem nich, prawie zawsze następuje poprawa w zachowaniu dzieci. Rezygnowanie z wykonywania swoich rodzicielskich obowiązków może być oczywiście spowodowane wieloma przyczynami (na przykład chorobą psychiczną), ale w przypadku gdy chodzi przede wszystkim o brak umiejętności warto popracować nad ich wykształceniem.
- Interwencje terapeutyczne skupiają się na aktualnej sytuacji i na podejmowaniu działań, których celem są konkretne i dobrze zdefiniowane problemy. W związku z ograniczeniami czasowymi członkowie rodziny muszą pracować intensywnie nad swoimi problemami, które niejednokrotnie nagromadziły się przez lata. Jak tylko zostaną zebrane i przeanalizowane potrzebne informacje terapeuta razem z rodziną definiuje problematyczne obszary oraz cele i wspólnie opracowywany jest plan działania. Plan konkretnie wskazuje jakie zmiany w zachowaniu mają być osiągnięte oraz jakie umiejętności nabyte, przez kogo, jaką metodą bądź działaniem oraz w jakim przedziale czasowym. Plan zawiera zarówno cele ostateczne do osiągnięcia przed końcem upływu terminu terapii, cele pośrednie oraz poszczególne kroki niezbędne do tego aby zrealizować poszczególne etapy terapii.
- Zidentyfikowany problem jest rozwiązywany wielopoziomowo. Główny problem jest rozwiązywany bezpośrednio, ale także w przypadku gdy jego występowanie uwarunkowane jest istnieniem innych niepożądanych zjawisk, ich

wyeliminowanie także będzie celem terapii. Na przykład gdy głównym problemem jest nieefektywne podejście do rodzicielstwa (styl autorytarny, nadmiernie uległy, zaniedbujący) wykształcenie zdolności pozwalających rodzicom na praktykowanie efektywnego modelu rodzicielstwa będzie podstawowym celem. Jednak gdy wynika on na przykład z problemów małżeńskich rodziców, to ich rozwiązanie stanie się celem pośrednim.

- Interwencje terapeutyczne są dostosowane do potrzeb rozwojowych młodzieży. Wyboru odpowiedniego środka dokonuje się z uwzględnieniem wieku i dojrzałości nieletniego. Na przykład w odniesieniu do dzieci oraz nastolatków najlepsze efekty osiąga się zwiększając kontrolę rodzicielską. Tego typu interwencja może obejmować m. in. systematyczne monitorowanie postępowania, system kar i nagród, zwiększoną dyscyplinę. W przypadku starszego nastolatka najodpowiedniejszym rodzajem interwencji są te, które przygotowują do wejścia w świat dorosłych, takie jak te rozwijające społeczną dojrzałość. Często łączy się je z programami szkolenia zawodowego organizowanymi przez ośrodki społeczne czy pośrednictwa pracy w celu wykształcenia w nieletnim zdolności do utrzymania się i niezależnego życia.
- Interwencje terapeutyczne są tak zaplanowane, że wymagają codziennego wysiłku i zaangażowania członków rodziny. Intensywność programu umożliwi sprawne wprowadzanie zmian, ale także stałe monitorowanie postępów. Stała i ciągła ewaluacja sprawdzająca na bieżąco czy cele są osiągnięte, pozwala na ustalenie czy wybrane środki są skuteczne czy też należy je zamienić na inne.
- Skuteczność interwencji jest stale poddawana ewaluacji z różnych perspektyw. W celu umożliwienia dokonania oceny jaki dana interwencja odniosła skutek, przed jej realizacją, terapeuta jest zobowiązany udokumentować jakich spodziewa się efektów. Powinny być one zdefiniowane w taki sposób aby dało się obserwować postępy oraz ocenić czy zostały osiągnięte założone cele. Informacja ta jest następnie analizowana pod kątem czy MST odniósł w danym przypadku sukces. W przypadku gdy nie udało się go osiągnąć system ten pozwala na ustalenie jakie przeszkody to uniemożliwiły. Informacji potrzebnych do ewaluacji udzielają wszystkie współpracujące podmioty tj. szkoła, policja, pracownicy socjalni itp.
- Interwencje terapeutyczne są tak zaplanowane aby zmiany były długofalowe. Kluczem do osiągnięcia długotrwałych rezultatów jest skrupulatne realizowanie przez terapeutów wszystkich założeń programu w różnych systemowych obszarach. Z tego powodu kluczową jest kwestia szkoleń pracowników realizujących program. Poza początkowym szkoleniem co kwartał biorą oni udział w zajęciach doszkalających. Na stałe są także poddawani cotygodniowej superwizji przez eksperta MST.

Opracowała na podstawie materiałów otrzymanych
z Ministerstwa Sprawiedliwości Królestwa Holandii
M. Putka